

Öğretmenlerin Çokkültürlü Eğitime ve Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutumları*

Asil Ali ÖZDOĞRU¹

¹Doç. Dr., Üsküdar Üniversitesi, Psikoloji (İng.) Bölümü, asil.ozdogru@uskudar.edu.tr

ORCID: 000-0002-4273-9394

Fatma Nur DOLU²

²Lisans Öğrencisi, Üsküdar Üniversitesi, Psikoloji (İng.) Bölümü, fatmanur.dolu@st.uskudar.edu.tr

ORCID: 0000-0001-8665-2701

Aysenur AKAN³

³Lisans Öğrencisi, Üsküdar Üniversitesi, Psikoloji (İng.) Bölümü, aysennur.akan@gmail.com

ORCID: 0000-0003-2788-2632

Sena ALDEMİR⁴

⁴Lisans Öğrencisi, Üsküdar Üniversitesi, Psikoloji (İng.) Bölümü, sena.aldemir@st.uskudar.edu.tr

ORCID: 00000-0002-0384-2364

Geliş Tarihi/Received: 15.06.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 31.12.2021

e-Yayım/e-Printed: 31.12.2021

DOI: <http://dx.doi.org/10.14582/DUZGEF.2021.181>

ÖZ

Bu araştırmanın amacı öğretmenlerin sosyodemografik özellikleri ve çokkültürlü eğitim tutumları ile mülteci öğrencilere karşı tutumları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırmanın çalışma grubunu amaçlı örnekleme yöntemiyle ulaşılan 134 öğretmen oluşturmaktadır. 55'i kadın ve 79'u erkek olan katılımcıların yaşları 23 ila 62 (Ort.=38,70; ss=7,97) arasında değişmektedir. Katılımcılara sosyodemografik sorularla birlikte Öğretmenlerin Çokkültürlü Eğitim Tutum Ölçeği (ÖÇTÖ) ve Mülteci Öğrenci Tutum Ölçeği (MÖTÖ) çevrimiçi olarak uygulanmıştır. Korelasyon analizi sonucunda ÖÇTÖ ve MÖTÖ toplam, MÖTÖ iletişim ve yeterlik alt boyut puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir ilişki saptanmıştır. Ölçek puanlarının cinsiyet, yurt dışına çıkma, çokkültürlü deneyime sahip olma, geçmişte mülteci öğrencilerle çalışmış olma, şimdi mülteci öğrencilerle çalışıyor olma ve mülteci öğrencilerle ilgili mesleki gelişim eğitimine katılma durumlarına göre anlamlı farklılık göstermediği bulunmuştur. Öğretmenlerin ÖÇTÖ puanlarının yaşlarıyla ve yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yerleşim türüyle ilişkili olduğu bulunmuştur. Öğretmenlerin MÖTÖ puanlarının ise yaş, kıdem, yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yerleşim türü ve görev yapılan eğitim kademesiyle ilişkili olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Mülteci öğrenciler, öğretmen tutumları, çokkültürlü eğitim

Teachers' Attitudes Towards Multicultural Education and Refugee Students

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the relationship between teachers' sociodemographic characteristics and their attitudes towards multicultural education and refugee students. Participants consisted of 134 teachers who were recruited through purposive sampling. Ages of the participants ranged from 23 to 62 (M=38,70; sd=7,97), of which 55 were female and 79 were male. Along with sociodemographic questions, Teacher Multicultural Attitude Survey (TMAS) and Refugee Student Attitude Scale (RSAS) were administered online. Correlation analysis revealed a statistically significant correlation between TMAS and RSAS total scores. There was a statistically significant positive correlation between TMAS total scores and RSAS communication subscale scores and RSAS competency subscale scores. The scale scores did not differ significantly for the variables of gender, going abroad, having a multicultural experience, having refugee students in the past, having refugee students currently and participating in any professional education related to refugee students. The teachers' TMAS scores were found to differ significantly according to their ages and the type of settlement where they have spent most of their lives. It was found that teachers' RSAS scores correlated with their age, professional experience, settlement type, and school levels they work.

Keywords: Refugee students, teacher attitudes, multicultural education

* Bu çalışmanın önceki bir sürümü 2021 yılında düzenlenen ICP 2020+ 32. Uluslararası Psikoloji Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur. Çalışmaya katılan öğretmenlere ve katkılarından dolayı Gülnihal Aydın, Günay Sağır, Mehmet Yunus Gökalp, Nursena Soyulu'ya teşekkür ederiz.

1. GİRİŞ

Türkiye'nin sınır komşusu Suriye'de 2011 yılında yaşanmaya başlanan çatışma ve karışıklıklar nedeniyle birçok Suriyeli ülke dışına göç etmiştir. Türkiye'ye göç eden Suriyelilere geçici koruma statüsü verilmiştir. Türkiye'de geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin sayısı T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre 2020 yılı Ağustos ayı itibari ile 3.609.884'tür. Bu nüfusun 1.689.578'i 18 yaş altı çocuk ve gençlerdir. UNICEF (2019) raporuna göre kayıt altındaki mülteci çocuk ve gençlerin yaklaşık 680.000'i örgün eğitime devam etmektedir. Bu yeni durum hem öğretmenleri hem de Türk ve Suriyeli öğrencileri farklı açılardan etkilemektedir. Bu çalışmada öğretmenlerin çokkültürlü eğitim tutumları ve mülteci öğrencilere karşı tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Eğitim planlı bir kültürleme süreci olduğundan eğitim gören öğrenciler belli bir kültüre göre şekillendirilirler. Eğitim, farklı kültürden gelen öğrencilerin yeni kültürün dil, tarih ve değerlerine uyum sağlamalarını kolaylaştırır (Berry, 1997). Mülteci çocuk ve gençlerin göç ettikleri ülkenin kültürüne ve toplumuna uyum göstermelerini teşvik eden eğitim sistemleri aynı zamanda onlara gerekli destekleri alma imkânı da sağlar (McBrien, Dooley ve Birman, 2017). Farklı kültürlerden gelen öğrencilerin varlığı, belli bir kültürün ağırlıklı olduğu eğitim sistemlerinde hem bu öğrenciler hem de eğitim sisteminin kültürüne mensup öğrenciler ve öğretmenler açısından sorunlar oluşturabilmektedir. Bu sorunların etki alanı sınıf ile sınırlı kalmayıp okul yöneticilerini, velileri ve en geniş ölçekte tüm ülkeyi kapsayabilir. Türkiye'de Suriyeli öğrencilerle çalışan öğretmenler, okul yöneticileri ve Suriyeli öğrencilerin ebeveynleri Suriyeli çocuk ve gençlerin Türk eğitim sistemine entegre edilme sürecindeki temel bariyerlerin; Suriyeli öğrencilerin psikososyal özellikleri, adaptasyon, dil ve iletişim, Türk eğitim sistemi ve Suriyeli öğrencilerin aileleri kaynaklı sorunlar olduğunu düşünmektedir (Çelik, Kardeş İşler ve Saka, 2021). Suriyeli öğrencilerle çalışan öğretmenler, Türkiye'de eğitim gören Suriyelilerin kültürel farklılıklarını eğitim alanındaki sorunlardan biri olarak görmektedir (Kardeş ve Akman, 2018; Kiremit, Akpınar ve Akcan, 2018). Eğitimdeki kültürel farklılıklar öğretmen ve öğrencinin kültürel olarak getirdikleri iletişim kurma, bilişsel süreçler, otorite ile ilişki kurma biçimleri, davranışlar ve ebeveynlerin eğitimden beklentileri faktörlerinde de farklılıklara neden olabilmektedir (Chamberlain, 2005).

Eğitimdeki kültürel farklılıkların neden olduğu sorunlar çokkültürlü eğitim kavramını gündeme getirmektedir. Çokkültürlü eğitimin temel fikri tüm öğrencilerin ırk, din, etnik, sosyal sınıf ya da cinsiyet ayrımcılığına maruz kalmadan eğitimde fırsat eşitliğine sahip olmalarıdır (Açıkalın, 2010). Çokkültürlü eğitim modelinin başarıyla uygulanması öğretmenlerin tutum ve davranış modellerinin öğrencilere yansımaya dayanır (Özdoğan, 2018). Çocukların içinde bulunduğu toplumun kültürel değerlerini benimsemelerinin yanı sıra farklı kültürlere olan uyum ve anlayışlarını geliştirmelerinde öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik olumlu tutumları ve konu hakkında bilgi sahibi olması önem arz etmektedir (Bulut ve Sarıçam, 2016). Öte yandan, okullardaki mülteci öğrencilerin gelişimsel ihtiyaçlarının ve sosyal uyumlarının desteklenmesinde etkin rol oynayan öğretmenlerin özellikleri ve kişisel deneyimleri farklı kültürlerden gelen öğrencilere karşı tutumlarında farklılıklara neden olabilmektedir (Sağlam ve Kanbur, 2017). Kültürel arka plan, mesleki eğitim ve deneyim gibi faktörlere bağlı olarak öğretmenlerin öğrencilere yönelik tutum ve davranışları farklılaşmaktadır. Yerli ve yabancı öğrencilerin sosyal ve kültürel uyumunu desteklemeye yönelik etkili yöntemlerin geliştirilmesi ve uygulanması için öğretmenlerin tutum ve davranışlarının ve bunlara etki eden faktörlerin daha iyi anlaşılması gerekmektedir.

Türkiye'de yapılan araştırmalarda öğretmenlerin çokkültürlü eğitim tutumları ve mülteci öğrencilere yönelik tutumlarının farklı değişkenlerle ilişkili olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin çokkültürlü eğitim tutumları ve çokkültürlü özyeterlik algıları arttıkça mülteci öğrencilere yönelik tutumlarının iyileştiği görülmüştür (Akman, 2020; Dolapçı, 2019). Öğretmenlerin çokkültürlü eğitim tutumları ve çokkültürlü yeterlik algılarının öğretmenlerin etnik köken, anadil, mezun olunan fakülte, öğretim kademesi, çalışılan okulun konumu, branş, iki dilli olma, lisans eğitiminin alındığı üniversitenin bulunduğu bölge, boş zamanlarda yapılan etkinlikler, ailede farklı etnik kökenden bireylerin olması, sınıfta farklı etnik kökenden öğrenci bulunması, mülteci öğrencilerle ilgili eğitim alma, çocuk sahibi olma, mezun olunan fakülte ve yurt dışı deneyimi olması

değişkenleriyle ilişkili olduğu bulunmuştur (Arslan ve Çalmaşur, 2017; Aslan ve Kozikoğlu, 2017; Başar, 2019; Bulut ve Başbay, 2014; Kervan, 2017; Konak RAM, 2018; Özözen Danacı ve ark., 2016; Taştekin ve ark., 2016; Yazıcı, Başol ve Toprak, 2009; Yıldırım, 2016). Öğretmenlerin mülteci öğrencilere yönelik tutumlarının branş ve kademe değişkenleriyle ilişkili olduğu bulunurken (Çiftçi ve ark., 2019; Kazu ve Deniz, 2019) öğretmenlerin görev yaptıkları okulun sosyoekonomik düzeyi, öğretmenlerin öğrenim düzeyi (lisans ya da yüksek lisans) ve yaş değişkenleriyle ise ilişkili olmadığı tespit edilmiştir (Çiftçi ve ark., 2019; Kazu ve Deniz, 2019; Köse Bülbül ve Uluman, 2019).

Yapılan birçok araştırmada öğretmenlerin çokkültürlü eğitim tutumları ve mülteci öğrencilere yönelik tutumları ile diğer değişkenler arasındaki ilişkilere dair çeşitli bulgular ortaya konmuştur. Öğretmenlerin çokkültürlü eğitim tutumlarıyla öğretmenlerin cinsiyet, yaş, medeni durum, öğrenim durumu (lisans ya da yüksek lisans), kıdem, yaşamlarının büyük bir kısmını geçirdikleri yer gibi özelliklerinin ilişkili olduğu görülmüştür (Arslan ve Çalmaşur, 2017; Aslan ve Kozikoğlu, 2017; Başar, 2019; Bulut ve Başbay, 2014; Kervan, 2017; Konak RAM, 2018; Özdemir ve Dil, 2013; Özözen Danacı ve ark., 2016; Taştekin ve ark., 2016; Yazıcı, Başol ve Toprak, 2009). Öğretmenlerin mülteci öğrencilere yönelik tutumlarının da öğretmenlerin cinsiyet, kıdem, sınıfında mülteci öğrenci olması ve mülteci öğrencilerle ilgili mesleki eğitim almış olmak gibi özelliklerine göre değiştiği görülmüştür (Çiftçi ve ark., 2019; Dolapçı, 2019; Kazu ve Deniz, 2019; Köse Bülbül ve Uluman, 2019; Terzi, Göçen ve Altun, 2019).

Alanyazında öğretmenlerin çokkültürlü eğitim tutumları ve mülteci öğrencilere yönelik tutumlarının birlikte ele alındığı çalışmalara sık rastlanmazken yapılan az sayıdaki çalışma ise örneklem ve incelenen sosyodemografik değişkenler açısından geniş kapsamlı değildir. Bu çalışmanın amacı da hem öğretmenlerin çokkültürlü eğitim tutumu ve mülteci öğrencilere karşı tutumları arasındaki ilişkiyi incelemek hem de bu özelliklerin farklı kademelerden öğretmenlerin daha çeşitli sosyodemografik özellikleriyle ilişkisini ortaya koymaktır. Bu amaçla aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır.

1. Öğretmenlerin çokkültürlü eğitim tutumları ile mülteci öğrencilere karşı tutumları arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?

2. Öğretmenlerin demografik ve mesleki özellikleri (yaş, cinsiyet, şehir, kademe, kıdem, mesleki ve kültürel deneyim) ile çokkültürlü eğitim tutumları ve mülteci öğrencilere karşı tutumları arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?

2. YÖNTEM

Bu araştırmada nicel yöntem ve ilişkisel tarama modeli benimsenmiştir. Bu araştırma modelinde iki veya daha fazla sayıdaki değişkenin arasında birlikte değişim olup olmadığı ve varsa değişimin seviyesinin belirlenmesi amaçlanmaktadır (Karasar, 2014).

2.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 55'i kadın (%41) ve 79'u erkek (%59) olmak üzere toplam 134 öğretmen oluşturmaktadır. Çalışma grubuna amaçlı örnekleme yoluyla ulaşılmıştır. Amaçlı örnekleme, yapılan araştırmaya uygun belirli özellikleri taşıyan katılımcılara ulaşılarak araştırma sorusuna yanıt bulunmasını kolaylaştırmaktadır (Etikan, Musa ve Alkassim, 2016). Mevcut çalışmada bu örnekleme metodu kullanılarak mülteci öğrenciler ile çalışmış ya da çalışmakta olan öğretmenlere ulaşılmıştır. Katılımcıların yaşları 23 ila 62 (Ort.=38.70; ss=7.97) arasında değişmektedir. Katılımcıların %99'u devlet okullarında görev yapmaktadır. Veri toplama araçlarının uygulandığı eğitim-öğretim döneminde katılımcı öğretmenlerin 5'i (%4) okul öncesi, 42'si (%31) ilkökul, 42'si (%31) ortaokul, 42'si (%31) lise ve 2'si (%2) diğer eğitim kademesinde çalışmaktadır. Öğretmenlerin mesleki deneyim ortalaması 14,56 (ss=7.70) yıldır.

2.2. Veri Toplama Araçları

Katılımcılara yaş, cinsiyet, eğitim bilgileri gibi soruların sorulduğu sosyodemografik veri formuna ek olarak Öğretmenlerin Çokkültürlü Eğitim Tutum Ölçeği ve Mülteci Öğrenci Tutum Ölçeği uygulanmıştır. Öğretmenlerin Çokkültürlü Eğitim Tutum Ölçeği (ÖÇTÖ) öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik

tutumlarını ölçmek amacıyla Ponterotto, Baluch, Greig ve Rivera (1998) tarafından geliştirilmiştir. Orjinal adı Teacher Multicultural Attitude Survey (TMAS) olan bu ölçüm aracı, 13 olumlu ve 7 olumsuz ifadedi olmak üzere toplam 20 beşli Likert tipi maddeden oluşan tek boyutlu bir ölçektir. Ölçekten alınan toplam puan değerinin yükselmesi artan çokkültürlü eğitim tutumuna, düşmesi ise azalan çokkültürlü eğitim tutumuna işaret etmektedir. Ölçek Yazıcı, Başol ve Toprak (2009) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. ÖÇTÖ Türkçe formun yapı geçerliliği, 280'i erkek 135'i kadın olmak üzere toplam 415 öğretmenden elde edilen verilerle test edilmiştir. ÖÇTÖ'nün Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .74 olarak bulunurken ölçeğin iki maddesinin değerlerinin düşük olması ve Türkiye bağlamını yansıtmaması nedeniyle ölçekten çıkarılarak kullanılması önerilmiştir. Mevcut çalışmada 18 madde üzerinden hesaplanan ÖÇTÖ Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0,71'dir.

Mülteci Öğrenci Tutum Ölçeği (MÖTÖ) öğretmenlerin mülteci öğrencilere yönelik tutumlarını ölçmek amacıyla Sağlam ve Kanbur (2017) tarafından geliştirilmiştir. Dörtlü Likert tipinde 24 olumlu maddeden oluşan ölçek, bir toplam puanın yanı sıra iletişim, uyum ve yeterlik adında üç alt boyuttan oluşmaktadır. Toplam puan için ölçekten alınabilecek minimum puan 24 ve maksimum puan 96'dır. Puanın yüksekliği mülteci öğrencilere yönelik tutumun olumlu olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Ölçek geliştirme çalışmasında MÖTÖ 267'si kadın, 234'ü erkek olmak üzere toplam 501 sınıf öğretmenine uygulanmıştır. Ölçeğin genel Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı .91 olarak bulunmuştur. Her bir alt boyut için ayrı ayrı hesaplanan güvenilirlik katsayıları iletişim alt boyutu için .88, uyum alt boyutu için .88 ve yeterlik alt boyutu için .80'dir. Mevcut çalışmada Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı toplam ölçek için 0,90, iletişim alt boyutu için .85, uyum alt boyutu için .83 ve yeterlik alt boyutu için .77 olarak bulunmuştur.

2.3. İşlem

Araştırmanın etik izni araştırmacıların bağlı bulunduğu üniversitenin ilgili etik kurulundan B. 08.6.YÖK.2.ÜS.0.05.0.06/2018/861 sayılı kararı ile alınmıştır. T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün internet sitesinde yer alan istatistiklere göre 05.10.2018 tarihi itibarıyla geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin oranının en yüksek olduğu 10 il (Adana, Bursa, Gaziantep, Hatay, İstanbul, İzmir, Konya, Kilis, Mersin, Şanlıurfa) dikkate alınarak bu illerdeki okullarda görev yapan idareci ve öğretmenlere araştırmacıların kişisel bağlantıları ve bu bölgelerde öğretmenlere yönelik eğitim çalışmaları yapan sivil toplum kuruluşları aracılığı ile ulaşılmıştır. Çalışma anketleri çevrimiçi formlara dönüştürülerek araştırmacıların kişisel bağlantıları üzerinden anlık mesajlaşma uygulaması kanalıyla farklı öğretmen gruplarında paylaşılmıştır. Veri toplama 2019 Mart ila Nisan aylarında yapılmış ve katılımcılar için herhangi bir dışlayıcı ölçüt sınırlaması yapılmamıştır.

Araştırmada bağımlı değişken öğretmenlerin çokkültürlü eğitim tutumları, bağımsız değişkenler ise mülteci öğrenci tutumları ile sosyodemografik sorulardan elde edilen verilerdir. Yaşamın geçirildiği yer ve eğitim kademesi değişkenleri dağılımları göz önüne alınarak yeniden gruplandırılmıştır. Verilerin normallik testi Kolmogorov-Smirnov testi ile yapılmış ve normal dağılım özelliği gösterdiği saptanmıştır. Gruplararası karşılaştırmalar bağımsız gruplar t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA), ilişkisel karşılaştırma ise Pearson korelasyon testi ile yapılmıştır. P değerleri 0,05 olarak anlamlı kabul edilmiştir. Verilerin çözümlenmesinde PSPP 1.2 paket programı yazılımı kullanılmıştır.

3. BULGULAR

Çalışma grubundan elde edilen demografik bilgiler ve ölçek puanlarına ait veriler tanımlayıcı istatistik yöntemleriyle incelenmiştir. Katılımcıların ölçeklerden aldıkları puanlar incelendiğinde ise katılımcıların ÖÇTÖ puan ortalaması 70,75 (N=132; ss=7.60), MÖTÖ toplam puan ortalaması 78.42 (N=129; ss=9.86), MÖTÖ iletişim alt boyutu puan ortalaması 40.15 (N=130; ss=4.07), MÖTÖ uyum alt boyutu puan ortalaması 26.34 (N=131; ss=5.01) ve MÖTÖ yeterlik alt boyutu puan ortalaması 11.84 (N=133; ss=2.72) olarak hesaplanmıştır.

Öğretmenlerin içinde bulunulan eğitim-öğretim dönemindeki öğrencilerinin ortalama %24.68'ini mülteci öğrencilerin oluşturduğu görülmüştür. Yaşamlarının çoğunu geçirdiği yerleşim birimi için katılımcıların 2'si (%2) köy, 10'u (%8) kasaba/ilçe, 37'si (%28) şehir ve 85'i (%64) büyükşehir tanımlarında bulunmuşlardır.

Çalışmaya katılan öğretmenlerin 55'i (%41) yaşamı boyunca en az bir kez yurt dışına çıkmış, 79'u ise (%59) hiç çıkmamıştır. 76'sı (%57) yaşamı boyunca kültürlerarası bir deneyim (yabancı uyruklu arkadaşlara sahip olmak, yabancı uyruklu insanların çokça bulunduğu bir bölgede yaşamak, yabancı bir dil öğrenmek gibi) yaşamış, 58'i (%43) ise yaşamamıştır. 112'si (%84) içinde bulunulan eğitim öğretim döneminde mülteci öğrencileri olduğunu, 22'si (%16) ise olmadığını belirtmiştir. 79'u (%59) geçmişte mülteci öğrencileri olduğunu, 55'i (%41) ise olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların 63'ü (%47) mesleğe başladıkları süre içerisinde mülteci öğrenciler ile ilgili herhangi bir mesleki gelişim kursuna/atölyesine katıldığını belirtirken 71'i (%53) katılmadığını belirtmiştir. Mesleki eğitim süresi ortalama 14.35 gündür (N=63; ss=33.54). Katılımcılar içinde bulunulan eğitim öğretim döneminde öğrencilerinin ortalama %24.68'ini (N=106; ss=24.13) mültecilerin oluşturduğunu belirtmiştir. Katılımcıların mülteci öğrencilerle çalışma süresi ortalama 3.39 yıldır (N=109; ss=2.19). Katılımcıların ÖÇTÖ ve MÖTÖ puanlarının birbirleriyle ve sürekli sosyodemografik ve mesleki değişkenlerle anlamlı bir ilişkiye sahip olup olmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon testi sonuçları Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Öğretmenlerin Çokkültürlü Eğitim Tutum Ölçeği (ÖÇTÖ), Mülteci Öğrenci Tutum Ölçeği (MÖTÖ) ve bazı değişkenler arasındaki korelasyon analizi sonuçları

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. ÖÇTÖ	-									
2. MÖTÖ-Toplam	.27**	-								
3. MÖTÖ-İletişim	.30**	.81***	-							
4. MÖTÖ-Uyum	.16	.88***	.52***	-						
5. MÖTÖ-Yeterlik	.22*	.77***	.48***	.56***	-					
6. Yaş	-.19*	.25**	.15	.22*	.27*	-				
7. Kıdem	-.15	.20*	.12	.19*	.17	.91***	-			
8. Mültecilerle Çalışma Süresi	-.01	.02	.02	-.04	.14	.19	.21*	-		
9. Mülteci Öğrenci Yüzdesi	.01	.03	.03	-.09	.19	-.04	-.15	.00	-	
10. Mesleki Eğitim Süresi (Gün)	-.08	-.08	-.11	-.08	.04	-.18	-.27*	-.08	.42**	-
Ort.	70.75	78.42	40.15	26.34	11.84	38.70	14.56	3.39	24.68	14.35
ss	7.60	9.86	4.07	5.01	2.72	7.97	7.70	2.19	24.13	33.54

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Tablo 1'de görüldüğü gibi ÖÇTÖ ve MÖTÖ toplam [$r(127)=.27, p<.01$], ÖÇTÖ ve MÖTÖ iletişim alt boyutu [$r(128)=.30, p<.01$] ve ÖÇTÖ ve MÖTÖ yeterlik alt boyutu [$r(131)=.22, p<.05$] arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif korelasyon ilişkisi saptanmıştır. Katılımcıların ÖÇTÖ puanlarının kıdem, mültecilerle çalışma süresi, sınıfındaki mülteci öğrenci yüzdesi ve mesleki eğitim süresi ile ilişkili olmadığı bulunurken, katılımcıların yaşları [$r(125)=-.19, p<.05$] ile istatistiksel olarak anlamlı negatif bir korelasyon gösterdiği saptanmıştır. Katılımcıların MÖTÖ toplam puanlarının mültecilerle çalışma süresi, sınıfındaki mülteci öğrenci yüzdesi ve mesleki eğitim süresi değişkenleriyle ilişkili olmadığı, yaş [$r(123)=.25, p<.05$] ve kıdem [$r(127)=.20, p<.05$] değişkenleriyle ise istatistiksel olarak anlamlı pozitif korelasyon ilişkisi gösterdiği tespit edilmiştir. Katılımcıların MÖTÖ iletişim puanları ile yaş, kıdem, mültecilerle çalışma süresi, öğrenci yüzdesi ve mesleki eğitim süresi değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Katılımcıların MÖTÖ uyum puanlarının mültecilerle çalışma süresi, sınıfındaki mülteci öğrenci yüzdesi ve mesleki eğitim süresi değişkenleriyle ilişkili olmadığı, yaş [$r(125)=.22, p<.05$] ve kıdem [$r(129)=.19, p<.05$] değişkenleriyle ise istatistiksel olarak anlamlı pozitif korelasyon ilişkisi gösterdiği saptanmıştır. Katılımcıların MÖTÖ yeterlik puanlarının kıdem, mültecilerle çalışma süresi, sınıfındaki mülteci öğrenci yüzdesi ve mesleki eğitim süresi değişkenleriyle ilişkili olmadığı, yaş [$r(126)=.27, p<.05$] değişkeni ile istatistiksel olarak anlamlı pozitif korelasyon ilişkisine sahip olduğu saptanmıştır. Katılımcıların ÖÇTÖ puanlarının kategorik sosyodemografik değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup t testi ve ANOVA testi sonuçları Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Öğretmenlerin Çokkültürlü Eğitim Tutum Ölçeği'nin (ÖÇTÖ) bazı değişkenlerle ilişkisi

Değişkenler	Grup	N	Ort.	ss	Test İstatistiği	P
Cinsiyet	Kadın	54	71.02	8.35	t=.34	.74
	Erkek	78	70.56	7.09		
Yaşamın büyük çoğunluğunun geçirildiği yer	Köy ya da ilçe	12	75.25	8.09	F=7.39	.001**
	Şehir	35	67.09	9.74		
	Büyükşehir	85	71.62	5.82		
Yurt dışına çıkmış olma	Evet	54	71.11	6.20	t=.45	.65
	Hayır	78	70.50	8.47		
Kültürlerarası bir deneyim yaşamış olma	Evet	76	71.16	7.54	t=.72	.48
	Hayır	56	70.20	7.72		
Görev yapılan eğitim kademesi	Okul öncesi ve diğer	7	75.14	5.46	F=1.51	.21
	İlkokul	41	70.46	7.93		
	Ortaokul	42	71.83	6.45		
	Lise	41	69.44	8.36		
Geçmişte mülteci öğrenciye sahip olma	Evet	79	70.86	7.83	t=.20	.84
	Hayır	53	70.58	7.32		
Şu anda mülteci öğrenciye sahip olma	Evet	110	70.93	7.42	t=.60	.55
	Hayır	22	69.86	8.59		
Mülteci öğrenciler ile ilgili bir mesleki gelişim kursuna/atölyesine katılma	Evet	63	71.30	7.28	t=.80	.43
	Hayır	69	70.25	7.90		

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Tablo 2'de sunulduğu gibi ÖÇTÖ puanları; cinsiyet, yurt dışına çıkmış olma, çokkültürlülük deneyimine sahip olma, görev yapılan eğitim kademesi, daha önce mülteci öğrencilerle çalışmış olma, şu anda mülteci öğrencilere sahip olma ve mülteci öğrencilerle ilgili mesleki gelişim eğitimi alma değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. ÖÇTÖ puanları sadece yaşamın çoğunun geçirildiği yerleşim yeri değişkeni açısından tek yönlü ANOVA testine göre anlamlı bir fark göstermektedir [(F(3, 128)=7.39, p=.001]. Bu anlamlı farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere yapılan tamamlayıcı Scheffé post-hoc testi sonucunda şehir ile büyükşehir arasında büyükşehir lehine (p=.009) ve köy ya da ilçe ile şehir arasında köy ya da ilçe lehine (p=.004) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Bu durum, yaşamlarının çoğunu büyükşehirlerde (Ort.=71.62) ve köy ya da ilçelerde (Ort.=75.25) geçiren öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik tutumlarının şehirlerde (Ort.=67.09) geçiren öğretmenlere göre daha olumlu olduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcıların MÖTÖ toplam puanlarının kategorik sosyodemografik değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup t testi ve ANOVA testi sonuçları Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Mülteci Öğrencilere Karşı Tutum Ölçeği (MÖTÖ) toplam puanlarının bazı değişkenlerle ilişkisi

Değişkenler	Grup	N	Ort.	ss	Test İstatistiği	p
Cinsiyet	Kadın	53	77.51	11.64	t=-.83	.41
	Erkek	76	79.05	8.42		
Yaşamın büyük çoğunluğunun geçirildiği yer	Köy ya da ilçe	11	83.09	11.07	F=1.36	.26
	Şehir	36	78.08	8.64		
	Büyükşehir	82	77.94	10.15		
Yurt dışına çıkmış olma	Evet	52	77.38	9.27	t=-.98	.33
	Hayır	77	79.12	10.24		
Kültürlerarası bir deneyim yaşamış olma	Evet	75	77.95	9.45	t=.64	.52
	Hayır	54	79.07	10.45		
Görev yapılan eğitim kademesi	Okul öncesi ve diğer	7	85.29	7.48	F=1.35	.26
	İlkokul	41	78.66	11.14		
	Ortaokul	40	78.50	9.38		
	Lise	40	77.25	8.93		
Geçmişte mülteci öğrenciye sahip olma	Evet	77	78.34	10.73	t=-.12	.91
	Hayır	52	78.54	8.50		
Şu anda mülteci öğrenciye sahip olma	Evet	107	78.61	9.92	t=.48	.63
	Hayır	22	77.50	9.73		
Mülteci öğrenciler ile ilgili bir mesleki gelişim kursuna/atölyesine katılma	Evet	63	78.90	10.11	t=.55	.59
	Hayır	66	77.95	9.67		

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Tablo 3'e göre MÖTÖ puanları; cinsiyet, yaşamın çoğunun geçirildiği yerleşim yeri, yurt dışına çıkmış olma, çokkültürlülük deneyimine sahip olma, görev yapılan eğitim kademesi, daha önce mülteci öğrencilerle çalışmış olma, şu anda mülteci öğrencilere sahip olma ve mülteci öğrencilerle ilgili mesleki gelişim eğitimi alma değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Katılımcıların MÖTÖ iletişim alt boyut puanlarının

kategorik sosyodemografik değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup t testi ve ANOVA testi sonuçları Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Mülteci Öğrencilere Karşı Tutum Ölçeği (MÖTÖ) İletişim alt boyutu puanlarının bazı değişkenlerle ilişkisi

Değişkenler	Grup	N	Ort.	ss	Test İstatistiği	p
Cinsiyet	Kadın	54	39.80	4.87	t=-.80	.43
	Erkek	76	40.41	3.40		
Yaşamın büyük çoğunluğunun geçirildiği yer	Köy ya da ilçe	11	41.64	3.07	F=1.02	.36
	Şehir	36	39.64	4.26		
	Büyükşehir	83	40.18	4.09		
Yurt dışına çıkmış olma	Evet	52	39.56	4.43	t=-1.37	.17
	Hayır	78	40.55	3.78		
Kültürlerarası bir deneyim yaşamış olma	Evet	75	40.31	3.92	t=-.50	.62
	Hayır	55	39.95	4.78		
Görev yapılan eğitim kademesi	Okul öncesi ve diğer	7	41.14	3.63	F=.22	.88
	İlkokul	41	40.32	4.36		
	Ortaokul	41	40.34	3.36		
	Lise	40	39.93	4.18		
Geçmişte mülteci öğrenciye sahip olma	Evet	78	40.22	4.17	t=.22	.83
	Hayır	52	40.06	3.95		
Şu anda mülteci öğrenciye sahip olma	Evet	108	40.29	3.87	t=.70	.49
	Hayır	22	39.50	4.96		
Mülteci öğrenciler ile ilgili bir mesleki gelişim kursuna/atölyesine katılma	Evet	63	40.63	3.81	t=1.31	.19
	Hayır	67	39.70	4.27		

*p<.05, **p<.01, ***p<.001

Tablo 4'te görüldüğü gibi MÖTÖ iletişim puanları; cinsiyet, yaşamın çoğunun geçirildiği yerleşim yeri, yurt dışına çıkmış olma, çokkültürlülük deneyimine sahip olma, görev yapılan eğitim kademesi, daha önce mülteci öğrencilerle çalışmış olma, şu anda mülteci öğrencilere sahip olma ve mülteci öğrencilerle ilgili mesleki gelişim eğitimi alma değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Katılımcıların MÖTÖ uyum alt boyut puanlarının kategorik sosyodemografik değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup t testi ve ANOVA testi sonuçları Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Mülteci Öğrencilere Karşı Tutum Ölçeği (MÖTÖ) Uyum alt boyutu puanlarının bazı değişkenlerle ilişkisi

Değişkenler	Grup	N	Ort.	ss	Test İstatistiği	p
Cinsiyet	Kadın	53	25.94	5.48	t=-.74	.46
	Erkek	78	26.60	4.68		
Yaşamın büyük çoğunluğunun geçirildiği yer	Köy ya da ilçe	11	29.45	5.48	F=3.05	.05*
	Şehir	36	26.83	4.51		
	Büyükşehir	84	25.71	5.03		
Yurt dışına çıkmış olma	Evet	54	25.59	4.32	t=-1.48	.14
	Hayır	77	26.86	5.41		
Kültürlerarası bir deneyim yaşamış olma	Evet	75	25.72	4.78	t=-1.64	.10
	Hayır	56	27.16	5.23		
Görev yapılan eğitim kademesi	Okul öncesi ve diğer	7	30.29	4.72	F=2.72	.05*
	İlkokul	41	27.22	5.64		
	Ortaokul	41	25.95	4.96		
	Lise	41	25.22	4.09		
Geçmişte mülteci öğrenciye sahip olma	Evet	77	26.06	5.83	t=-.77	.44
	Hayır	54	26.72	4.18		
Şu anda mülteci öğrenciye sahip olma	Evet	109	26.26	5.11	t=-.40	.69
	Hayır	22	26.73	4.56		
Mülteci öğrenciler ile ilgili bir mesleki gelişim kursuna/atölyesine katılma	Evet	63	26.51	5.46	t=.37	.71
	Hayır	68	26.18	4.58		

*p<0.05, **p<0.01, ***p<0.001

Tablo 5'te sunulduğu gibi MÖTÖ uyum puanları; cinsiyet, yurt dışına çıkmış olma, çokkültürlülük deneyimine sahip olma, daha önce mülteci öğrencilerle çalışmış olma, şu anda mülteci öğrencilere sahip olma ve mülteci öğrencilerle ilgili mesleki gelişim eğitimi alma değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. MÖTÖ uyum puanları, yaşamın büyük çoğunun geçirildiği yerleşim yeri [(F(2.128)=3.05, p=.05] ve görev yapılan eğitim kademesi [(F(3.126)=2.72, p=.05] değişkenleri açısından tek yönlü ANOVA testlerine göre anlamlı farklar göstermektedir. Anlamlı farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek üzere yapılan tamamlayıcı Scheffé post-hoc testi sonucunda ise gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Katılımcıların MÖTÖ yeterlik alt boyut puanlarının kategorik sosyodemografik değişkenlere göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bağımsız grup t testi ve ANOVA testi sonuçları Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Mülteci Öğrencilere Karşı Tutum Ölçeği (MÖTÖ) Yeterlik alt boyutu puanlarının bazı değişkenlerle ilişkisi

Değişkenler	Grup	N	Ort.	ss	Test İstatistiği	p
Cinsiyet	Kadın	55	11.67	2.91	t=-.60	.55
	Erkek	78	11.96	11.96		
Yaşamın büyük çoğunluğunun geçirildiği yer	Köy ya da ilçe	11	12.00	3.92	F=.26	.77
	Şehir	37	11.57	2.51		
	Büyükşehir	85	11.94	2.66		
Yurt dışına çıkmış olma	Evet	54	12.15	2.55	t=1.07	.29
	Hayır	79	11.63	2.83		
Kültürlerarası bir deneyim yaşamış olma	Evet	75	11.92	2.92	t=.37	.71
	Hayır	58	11.74	2.47		
Görev yapılan eğitim kademesi	Okul öncesi ve diğer	7	13.86	1.57	F=2.57	.06
	İlkokul	42	11.10	3.06		
	Ortaokul	42	12.00	2.79		
	Lise	41	12.10	2.26		
Geçmişte mülteci öğrenciye sahip olma	Evet	78	12.00	2.92	t=.80	.43
	Hayır	55	1.62	2.42		
Şu anda mülteci öğrenciye sahip olma	Evet	111	11.95	2.78	t=1.07	.28
	Hayır	22	11.27	2.37		
Mülteci öğrenciler ile ilgili bir mesleki gelişim kursuna/atölyesine katılma	Evet	63	11.76	2.37	t=-.32	.75
	Hayır	70	11.91	2.65		

*p<0.05, **p<0.01, ***p<0.001

Tablo 6'da görüldüğü gibi MÖTÖ yeterlik puanları; cinsiyet, yaşamın çoğunun geçirildiği yerleşim yeri, yurt dışına çıkmış olma, çokkültürlülük deneyimine sahip olma, görev yapılan eğitim kademesi, daha önce mülteci öğrencilerle çalışmış olma, şu anda mülteci öğrencilere sahip olma ve mülteci öğrencilerle ilgili mesleki gelişim eğitimi alma değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

4. TARTIŞMA

Eğitimde çokkültürlülük yaklaşımı üzerine giderek artan bir ilgiyle Türkiye'de ve diğer ülkelerde öğretmen adayları ve öğretmenlerle çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmada öğretmenlerin çokkültürlülük düzeyleri ve mülteci öğrencilere karşı tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi ve bunların sosyodemografik ve mesleki değişkenler açısından değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Mevcut çalışmayla bu özellikler arasındaki ilişkilerin tespit edilerek konu ile ilgili gelişen alanyazına katkı yapılması planlanmıştır.

Çalışmanın bulgularına göre öğretmenlerin yarısından fazlası yaşamının büyük çoğunluğunu şehirde geçirmiş, yurt dışına çıkmamış, kültürlerarası bir deneyim yaşamış, geçmiş ve şimdiki eğitim-öğretim dönemlerinde sınıflarında mülteci öğrenciler bulunmuş ve bu öğrencilerle ilgili bir kursa katılmış olduklarını belirtmiştir. Öğretmenlerin çokkültürlü eğitim tutumları ile mülteci öğrencilere karşı toplam tutum puanları, iletişim ve yeterlik alt boyutları arasında olumlu bir ilişki bulunmaktadır. Çokkültürlü eğitim tutumları katılımcıların yaşları ile negatif korelasyon göstermektedir. Mülteci öğrencilere karşı tutum puanlarının toplamı ve uyum alt boyutu yaş ve kıdem değişkenleri ile pozitif korelasyon gösterirken yeterlik alt boyutu sadece yaş ile pozitif korelasyon göstermiştir. Yaşamının çoğunu büyükşehirde geçiren katılımcıların çokkültürlü eğitim tutumlarının köy ya da ilçe ve şehirde geçirenlere göre daha olumlu olduğu gözlenmiştir. Öğretmenlerin mülteci öğrencilere karşı tutumlarının uyum alt boyutunda yaşamın çoğunun geçirildiği yerleşim birimi ve görev yapılan eğitim kademesi değişkenleri için anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir.

Bu çalışmada öğretmenlerin çokkültürlü eğitim tutumları ile mülteci öğrencilere karşı toplam tutumları, iletişim ve yeterlik alt boyutları arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur. En güçlü ilişkinin yeterlik alt boyutu ile çokkültürlü eğitim tutumları arasında olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin çokkültürlü eğitim tutumları arttıkça öğretmenler, mülteci öğrencilerle ilişkilerinde ve bu öğrencilerin eğitiminde kendilerini daha yeterli hissetmektedirler. Ayrıca çokkültürlü eğitim tutumu arttıkça öğretmenler mülteci öğrencilerle iletişimin önemini daha iyi kavramakta ve iyi iletişim kurma gayreti göstermektedirler. Bu çalışmadaki bulgularla paralel olarak Dolapçı (2019), öğretmenlerin çokkültürlü eğitim ortamlarındaki davranışlarına yönelik algıları olarak tanımlanan çokkültürlü öz yeterlik algısının öğretmenlerin mülteci öğrencilere karşı tutumları ile olumlu bir ilişki gösterdiğini ve mülteci öğrencilere karşı tutumlarının anlamlı bir yordayıcısı olduğunu saptamıştır. Akman'ın (2020) çalışmasına göre ise çokkültürlü eğitim tutumları ve mülteci öğrencilere yönelik tutum ve alt boyutları arasında pozitif korelasyon olmakla beraber en zayıf ilişki uyum alt boyutu ve en güçlü ilişki ise yeterlik alt boyutu ile çokkültürlü eğitim tutumları arasındadır. Çiftçi ve arkadaşları (2019) yaptıkları çalışmada

öğretmenlerin MÖTÖ iletişim alt boyutundan aldıkları puan ortalamasının diğer alt boyutlardan aldıkları puan ortalamalarından daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmış ve bunu, öğretmenlerin sorunların giderilmesi bazında iletişimi uyum ve yeterliğe önceliklendikleri şeklinde yorumlamıştır. Yapılan çalışmalarda ortak bir biçimde iletişim alt boyutunun puan ortalamasının yüksek olması ve çokkültürlülük ile güçlü pozitif bir ilişki göstermesi öğretmenlerin mülteci öğrenciler ile iletişim kurmaya olumlu yaklaştıkları ve bunun için çaba sarf ettiklerini göstermektedir. Çokkültürlülük ve MÖTÖ uyum alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunmaması öğretmenlerin çokkültürlü eğitim tutumlarının mülteci öğrencilerin, onların ailelerinin ve Türk öğrencilerin eğitimdeki yeni duruma uyum sağlamalarına ilişkin görüşlerini etkilemediği şeklinde yorumlanabilir.

Mevcut çalışmada öğretmenlerin yaşları arttıkça çokkültürlü eğitim tutumlarının azaldığı gözlenmiştir. Benzer şekilde Kervan (2017), yaş ortalaması daha düşük olan öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik tutumlarının genel ortalamasının yaş ortalaması yüksek olan öğretmenlere göre daha yüksek olduğunu saptamıştır. Öte yandan Özözen Danacı ve arkadaşları (2016) yaş ortalaması 40 ve üzeri olan öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik tutumlarının 20-29 olanlardan daha olumlu olduğunu bulmuştur. Bir başka çalışmaya göre ise 31-40 yaş grubundaki sosyal bilgiler öğretmenlerinin çokkültürlü eğitime yönelik eğilimleri alt ve üst yaş grubuna göre daha olumludur (Başar, 2019). Arslan ve Çalmasıur (2017) ise öğretmenlerin çokkültürlü eğitim tutumlarının yaş değişkenine göre anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşmıştır. Yapılan çalışmalarda çokkültürlü eğitim tutumunun yaş ile ilişkisine dair farklı bulgulara ulaşılması kontrol edilmeyen diğer değişkenlerin bu ilişkideki rolüne işaret edebilir. Mevcut çalışmanın bulguları, genç öğretmenlerin ileri yaştaki meslektaşlarına nazaran küreselleşme, göçler, kolaylaşan ve artan ülkeler arası seyahatler ve teknoloji gibi nedenlerle daha çok çokkültürlü deneyim yaşadığı ve bunların çokkültürlü eğitim tutumlarını olumlu yönde etkilediği şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmada mülteci öğrencilere karşı tutum ölçeğinin toplam, uyum ve yeterlik alt boyutlarında öğretmenlerin yaşı ile pozitif korelasyon saptanmıştır. Köse, Bülbül ve Uluman (2019) ise mülteci öğrencilere yönelik tutum puanlarının yaş ile anlamlı bir şekilde farklılaşmadığını bulmuştur. Mevcut çalışmada saptanan sonuç, öğretmenlerin çokkültürlü eğitim tutumları ve yaşlarının negatif ilişki göstermesi ile birlikte ele alındığında şaşırtıcıdır. Çünkü çokkültürlü eğitim tutumları ile mülteci öğrencilere yönelik tutumlar pozitif korelasyon gösterirken öğretmenlerin yaşı arttıkça çokkültürlü eğitim tutumları azalmakta fakat mülteci öğrencilere karşı tutumları daha olumlu olmaktadır. Bu durumda, öğretmenlerin mülteci öğrencilere karşı tutumlarını çokkültürlü eğitim tutumlarından daha güçlü bir şekilde yordayan başka faktörlerin olabileceği ihtimali ortaya çıkmaktadır. Bu faktörler yaşın artması ile birlikte gelişen ebeveynlik duygusu, mülteciler hakkında bilgi düzeyi (Sevi, Aral ve Karakulak, 2016), öğretmenlerin çalıştıkları mülteci öğrenci yaş grubu (Çiftçi ve ark., 2019), sınıf ortamındaki öğrencilerin farklılık düzeyi (Akman, 2020) olabilir. Örneğin Kındap Tepe ve arkadaşları (2019) dindarlık, yurtseverlik, ayrımcılık ve hoşgörünün Suriyeli mültecilere yönelik tutumun belirleyicisi olduğunu belirtmektedir. Alternatif olarak, öğretmenlerin yaşları arttıkça genel öğrenci kitlesine karşı çokkültürlü eğitim tutumları daha olumsuz olurken mülteci öğrencilere karşı tutumlarının daha olumlu olması öğretmenlerin mülteci öğrenciler ve mülteci olmayan öğrencilere karşı tutumlarının farklılık gösterdiği şeklinde yorumlanabilir.

Araştırma sonuçlarına göre öğretmenlerin meslekteki kıdemleri ile mülteci öğrencilere yönelik genel tutum ve uyum alt boyutu pozitif korelasyon göstermektedir. Bu sonuç, öğretmenlerin kıdemlerini sınıflarında mülteci öğrenci olma ve cinsiyet ile birlikte değerlendiren Terzi, Göçen ve Altun'un (2019) çalışmasıyla tutarlılık göstermektedir. İzmir Konak Rehberlik Araştırma Merkezi tarafından yapılan çalışmada da görev süresi 20 yıldan fazla olan öğretmenlerin MÖTÖ uyum ölçeği puanlarının anlamlı olarak daha yüksek olduğunu saptanmıştır (Konak RAM, 2018). Bu sonuçlara göre mesleki deneyimi daha fazla olan öğretmenler mülteci öğrencilere genel anlamda daha pozitif yaklaşmakta ve mülteci öğrencilerin eğitime ve eğitim ortamına uyumları konusunda daha olumlu bir tutuma sahiptirler. Yapılan diğer çalışmalar ise kıdem ile mülteci öğrencilere yönelik genel tutum ve uyum alt boyutunun pozitif korelasyonunu desteklememektedir (Dolapçı, 2019; Çiftçi ve ark., 2019; Kuzu ve Deniz, 2019; Köse Bülbül ve Uluman, 2019). Çalışma sonuçlarındaki bu farklılığın nedeni katılımcı öğretmenlerin sosyodemografik özelliklerinin farklılığı olabilir.

Araştırmada yaşamlarının çoğunu köy ya da ilçede ve büyükşehirde geçiren öğretmenlerin çokkültürlü eğitim tutumlarının şehirde geçirenlere göre daha olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Peköz, Külcü ve Gürşimşek (2018) de köyde yetişmiş okul öncesi öğretmen adaylarının çokkültürlü eğitim tutumlarının şehirdekilere kıyasla daha yüksek olduğunu bulmuştur. Diğer taraftan, Bulut ve Başbay (2014) yaptıkları çalışmada yaşamının büyük çoğunu ilçe, şehir, büyükşehir ve anakente geçiren öğretmenlerin çokkültürlü yeterlik algılarının köy ve kasabada geçiren öğretmenlere göre anlamlı düzeyde olumlu olduğunu bulmuştur. Bununla birlikte, bazı çalışmalar ise öğretmenlerin çokkültürlü eğitim tutumlarının yerleşim yerine göre anlamlı farklılık göstermediğini bulmuştur (Arslan ve Çalmaşur, 2017; Taştekin ve ark., 2016). Bunlara ek olarak bazı çalışmalarda eğitimlerini heterojen bir yerleşim yerinde geçiren öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik daha olumlu bir tutuma sahip olduğu sonucuna varılmıştır (Özözen Danacı ve ark., 2016; Yazıcı, Başol ve Toprak, 2009). Öğretmenlerin çokkültürlü eğitim tutumlarında yerleşim yeri değişkenine göre farklı sonuçlara ulaşılması hem çalışmalardaki örneklem gruplarının özelliklerinin hem de diğer değişkenlerin bu ilişkide etkili olabileceğine işaret etmektedir.

Bulgular, öğretmenlerin mülteci öğrencilere yönelik tutumlarının uyum alt boyutunda öğretmenlerin görev yaptıkları eğitim kademesine ve yaşamlarının çoğunu geçirdikleri yerleşim türüne göre anlamlı olarak farklılaştığını göstermektedir. Çiftçi ve arkadaşları (2019) da benzer şekilde ilkökul öğretmenlerinin mülteci öğrencilere karşı tutumlarının uyum alt boyutunda ortaokul öğretmenlerine göre anlamlı olarak daha yüksek puanlara sahip olduğunu bulmuştur. Yaşamın çoğunun geçirildiği yerleşim birimi değişkeninde ise öğretmenlerin uyum alt boyutu ortalamalarının yerleşim birimi büyüdükçe arttığı görülmektedir. Çokkültürlülüğün daha yüksek olduğu büyük yerleşim birimlerinde mülteci öğrencilerin uyum süreçlerinin hem mülteci hem de diğer öğrenciler, onların aileleri ve öğretmenler açısından daha kolay olduğu düşünülebilir.

5. ÖNERİLER

Mevcut çalışmadan elde edilen bulguların genel anlamda mevcut eğitim sistemi ya da bu eğitim sisteminin paydaşları ile ilgili yapılacak yeni düzenlemelerde ve özel olarak da mülteci öğrencilerin eğitimi ile ilgili ileriye dönük çalışmalarda yol gösterici olabileceği düşünülmektedir. Eğitimin önemli bir paydaşı olan öğretmenlerin mülteci öğrencilere yönelik tutumları çokkültürlü bakış açısı kazanımıyla iyileştirilebilir. Bu nedenle okullardaki öğretmenlerin çokkültürlü eğitim tutumlarının geliştirilmesi yönünde uygulama ve politikalara ihtiyaç bulunmaktadır. Tüm bunlar göz önüne alındığında Suriyeli mültecilerin eğitimine ayrılan emek ve sermaye Türkiye'nin geleceğine yönelik kritik bir yatırım olacaktır. Bu yatırımda öğretmenlerin eğitim ve gelişimine yönelik yapılacak öğretmen eğitimlerinin içeriği önem arz etmektedir.

Bununla birlikte mevcut çalışmanın bazı kısıtlılıkları bulunmaktadır. Öğretmenlerin çokkültürlü eğitim tutumlarının ve mülteci öğrencilere karşı tutumlarının ilişkisel yöntem ve korelasyon analizi ile incelenmesi neden sonuç ilişkisi kurulabilmesine imkân vermemektedir. Ayrıca çalışmanın örneklemini amaçlı örnekleme yoluyla ulaşılan sınırlı sayıda öğretmenin oluşturması bulguların Türkiye'deki tüm öğretmen popülasyonunu temsil gücünü azaltmıştır. Bu yüzden bu konularda deneysel ve geniş örneklemlerle çalışmaların yanı sıra nitel yöntemle sahip farklı araştırmalar yapılarak öğretmenlerin çokkültürlü eğitim tutumları, mülteci öğrencilere yönelik tutumları ve sosyodemografik özellikleri ile ilişkisini derinlemesine araştıran yeni çalışmaların yürütülmesi yararlı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Açıkalın, M. (2010). Sosyal bilgiler eğitiminde yeni yaklaşımlar: Çokkültürlü ve küresel eğitim. *İlköğretim Online*, 9(3), 1226-1237.
- Akman, Y. (2020). Öğretmenlerin mülteci öğrencilere yönelik tutumları ile çokkültürlü eğitim algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 49, 247-262.
- Arslan, A. & Çalmaşur, H. (2017). İlkokul ve ortaokul öğretmenlerinin çokkültürlü eğitim tutumları ve demokratik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34, 90-109.

- Aslan, M. & Kozikoğlu, İ. (2017). Öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik tutumları: Van ili örneği. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 31, 729-737.
- Başar, H. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çokkültürlü eğitime yönelik eğilimleri* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology*, 46(1), 5-34.
- Bulut, C. & Başbay, A. (2014). Öğretmenlerin çok kültürlü yeterlik algılarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(3), 957-978.
- Bulut, M. & Sarıçam, H. (2016). Okul öncesi öğretmen ve öğretmen adaylarında çokkültürlü kişiliğin çokkültürlü eğitim tutumları üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Kırkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1), 295-322.
- Celik, S., Kardeş İşler, N. & Saka, D. (2021): Refugee education in Turkey: barriers and suggested solutions. *Pedagogy, Culture & Society*. doi: 10.1080/14681366.2021.1947878
- Chamberlain, S. P. (2005). Recognizing and responding to cultural differences in the education of culturally and linguistically diverse learners. *Intervention in School and Clinic*, 40(4),
- Çiftçi, T., Arseven, İ., Arseven, A. & Orhan, A. (2019). Öğretmenlerin mülteci öğrencilere yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Sivas ili örneği). *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 8(4), 1082-1101.
- Dolapçı, E. (2019). *Öğretmenlerin çokkültürlü öz yeterlik algısı ve okul iklimi ile mülteci öğrencilere yönelik tutumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu.
- Etikan, I., Musa, S., & Alkassim, R. (2016). Comparison convenience sampling and purposive sampling. *American Journal of Theoretical and Applied Statistics*, 5(1), 1-4.
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar ilkeler teknikler* (27. bs.). Ankara: Nobel.
- Kardeş, S. ve Akman, B. (2018). Suriyeli sığınmacıların eğitimine yönelik öğretmen görüşleri. *Elementary Education Online*, 17(3), 1224-1238.
- Kazu, H. & Deniz, E. (2019). Kapsayıcı eğitim bağlamında öğretmenlerin mülteci öğrencilere ilişkin tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 14(20), 1336-1368.
- Kervan, S. (2017). *Öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik tutumları ile epistemolojik inançları ve öğretim yaklaşımları arasındaki ilişki* (Yayınlanmamış doktora tezi). Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Kindap Tepe, Y., Aktaş, V., Caner, M., Demirel, R., Kanat, C., Güre, K., & Yeşildağ, E. (2019). Suriyeli mültecilere yönelik olumsuz tutumun belirleyicileri dindarlık, yurtseverlik, ayrımcılık ve hoşgörü olabilir mi? *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 43(2), 115-138.
- Kiremit, R. F., Akpınar, Ü., & Akcan, A. T. (2018). Suriyeli öğrencilerin okula uyumları hakkında öğretmen görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(6), 2139-2149.
- Konak RAM (2018). *İzmir ili Konak ilçesi ilkokullarındaki öğretmen ve öğrencilerin, Suriyeli öğrencilere yönelik sosyal kabul düzeylerinin tespit edilmesi*. İzmir: T.C. MEB Konak Rehberlik Araştırma Merkezi.
- Köse, N., Bülbül, Ö. & Uluman, M. (2019). Sınıf öğretmenlerinin mülteci öğrencilere yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Journal of Continuous Vocational Education and Training*, 2(1), 16-29.
- McBrien, J., Dooley, K. & Birman, D. (2017). Cultural and academic adjustment of refugee youth: Introduction to the special issue. *International Journal of Intercultural Relations*, 60, 104-108.
- Özdemir, M. & Dil, K. (2013). Öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik tutumları: Çankırı ili örneği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 46(2). 215-232.
- Özdoğru, A. A. (2018). Cross-cultural psychology of play and early childhood education. C. A. Huertas-Abril & M. E. Gómez-Parra (Eds.), *Early childhood education from an intercultural and bilingual perspective* içinde (ss. 184-201). Hershey, PA: IGI Global.
- Özözen Danacı, M., Nuray, E., Çetin, Z., Pınarcık, Ö. & Bahtiyar, M. (2016). Okul öncesi öğretmenlerinin çok kültürlü eğitime yönelik tutumları. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 3(2), 73-86.

- Peköz, Ç., Külcü, B. & Gürşimşek, A. I. (2018). Okul öncesi öğretmen adaylarının çokkültürlülük algılarının incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 22, 118-134.
- Ponterotto, J. G., Baluch, S., Greig T. & Rivera, L. (1998). Development and initial score validation of the teacher multicultural attitude survey. *Educational and Psychological Measurement*, 58(6), 1002-1016.
- Sağlam, H. İ. & Kanbur, N. İ. (2017). Sınıf öğretmenlerinin mülteci öğrencilere yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Sakarya University Journal of Education*, 7(2), 310-323.
- Sevi, B., Aral, T. & Karakulak, A. A. (2016). *Mültecilere karşı tutumları açıklayan etkenler: Algılanan hastalıklara açık olma değeri ve bilgi düzeyi*. I. Sosyal Psikoloji Kongresinde sunulan bildiri, Başkent Üniversitesi, Ankara, 253-261.
- Taştekin, E., Bozkurt Yükçü, Ş., İzoglu, A., Güngör, İ., Işık Uslu, A. E. & Demircioğlu, H. (2016). Okul öncesi öğretmenlerinin çokkültürlü eğitime yönelik tutumlarının ve algılarının incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 1-20.
- Terzi, R., Göçen, A. & Altun, B. (2019). Mülteci öğrencilere yönelik tutumların çeşitli değişkenlere göre incelenmesi: Revize edilmiş mülteci öğrencilere yönelik tutum ölçeği. *Sakarya University Journal of Education*, 9(3), 476-494.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2020). *Geçici koruma*. Ankara: T.C. İçişleri Bakanlığı. <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>
- UNICEF. (2019). *Turkey humanitarian situation* (Rapor No. 36). UNICEF. <https://www.unicefturk.org/public/uploads/files/UNICEF%20Turkey%20Humanitarian%20Situation%20Report%20No.%2036%20-%20End-Year%202019.pdf>
- Yazıcı, S., Başol, G., & Toprak, G. (2009). Öğretmenlerin çokkültürlü eğitim tutumları: Bir güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 37(37), 229-242.
- Yıldırım, S. (2016). *Kosova'daki öğretmenlerin çokkültürlü eğitime yönelik bilgi, inanç, tutum ve özyeterliklerinin sınıf içi uygulamalarıyla ilişkisinin incelenmesi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.